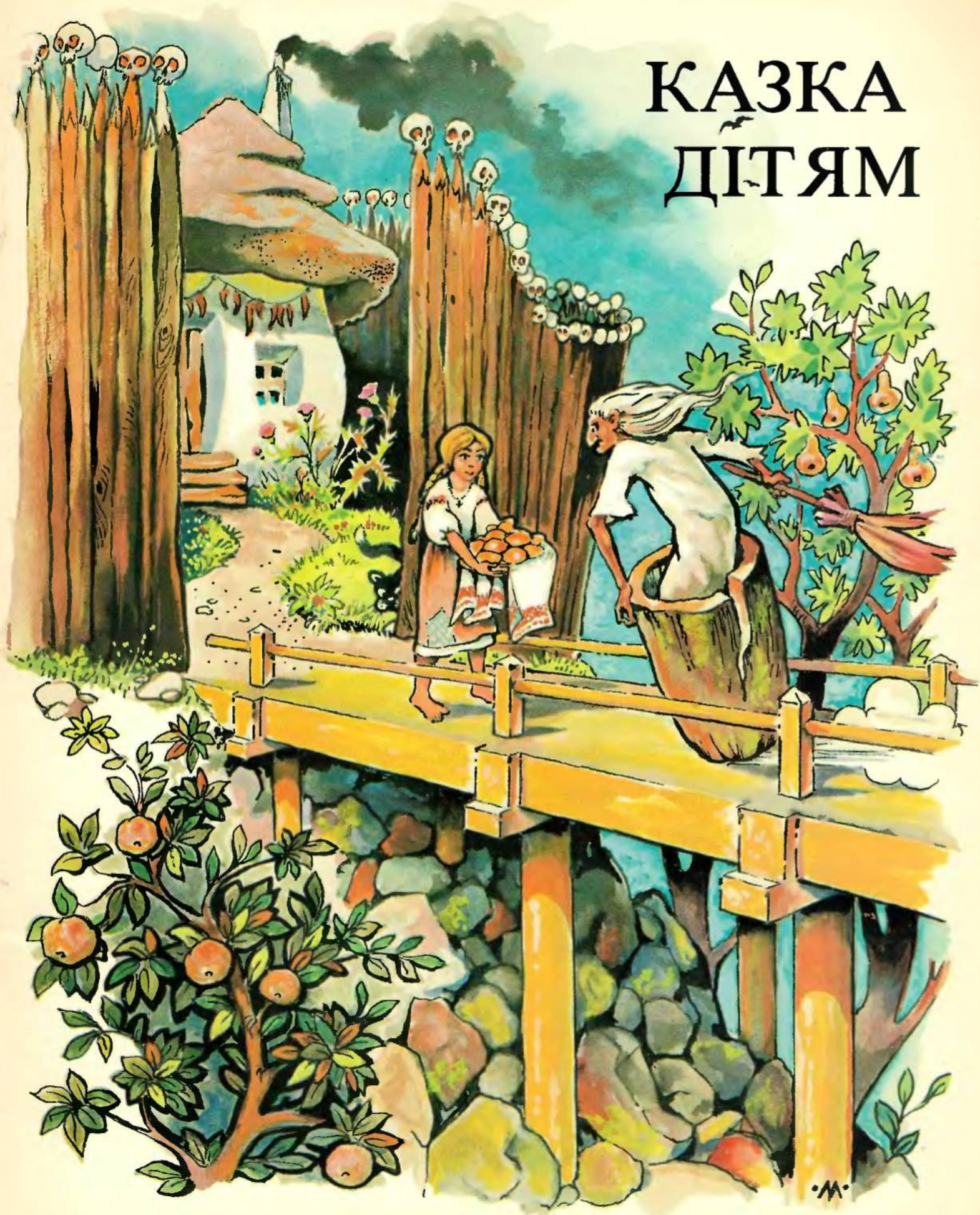

КАЗКА ДІТЯМ

FOLK TALES

Association of Ukrainian Writers for Children and Youth

Toronto, Ont., Canada

1981

Народні Казки

Дітям у Році Дитини (1979)

ОПЛДМ

Об'єднання Працівників Літератури для Дітей і Молоді
Торонто — 1981 — Канада

Мовний редактор мгр. Іван Манастирський

**Printed by
HARMONY PRINTING LIMITED
70 Coronet Road, Toronto, Ontario, Canada M8Z 2M1**

З нагоди Року Дитини (1979) управа ОПЛДМ запланувала видати для наших дітей декілька народних казок. Редакційна колегія в складі Ніни Мудрик-Мриц, д-ра Олександри Копач і Світлани Кузьменко вибрала казки, які було розіслано мистцям з проханням їх зілюструвати. Мистці, ілюстрації яких знаходяться в цій книжці, щиро відгукнулися на наше прохання і зілюстрували послані їм казки, жертвуючи своєю працею з любов'ю нашим юним читачам у Році Дитини. Нехай же це шляхетне діло залишиться тривалою пам'яткою в серцях юних читачів.

Управа ОПЛДМ висловлює щире спасибі мистцям, які зілюстрували цю книжку.

За управу ОПЛДМ — Іван Боднарчук, діючий голова.

ЗМІСТ

1. Три персні — ілюструвала Марта Гулей-Легецкіс	5
2. Царівна-Жаба — ілюструвала Софія Лада	9
3. Кирило Кожум'яка — ілюстрував Андрій Мадай	20
4. Як Бог ділив літа — ілюстрував Ярема Козак	24
5. Як Василина до баби Яги за вогнем ходила — ілюстрував Михайло Михалевич	28

ТРИ ПЕРСНІ

це було за тих часів, коли моя прабабка у попелі гра-лася, а прадід повзав по дворіві рачки і збирав куряч-ки. Жив-був чоловік, що мав трьох синів. Коло його хати не могла й кішка втриматися, бо навіть миші ви-здохали з голоду. З біди нещасник швидко постарів. Коли відчув, що смерть із косою стоїть за плечима, покликав своїх хлопців і сказав:

— Я, діти мої, буду вже вмирати. Не баную за життям, бо-м прожив у бідності. Баную лиш за тим, що не лишаю вам ні волів, ні корів, ні коней. Та є в мене три персні — то кожному даю по одному. Кому з вас стане тяжко, най кине перснем на землю, і тоді сповниться бажання. Але пам'ятайте: перстень можна кидати один-єдиний раз.

І чоловік помер. Сини красно поховали батька і порозлі-талися по світу, як липове клиннє.

Старший блукав селами і пантрував, де з комина йде дим. Шукав таких господарів, які б ним журилися. А була неділя. Газди і газдині повиходили з хат — посідали на призьби, на краї шанців і відпочивають. Тільки один чоловік і жінка сидять собі осторонь, зажурені.

— Чого ви сумуєте? — питає їх легінь.

— Як не сумувати, — каже чоловік, — коли у нас і хлоп-чик і дівчинка горбаті, і ніхто їм не може нічим допомогти.

Легінь подумав і говорить:

— Вони стануть такими, як усі людські діти! Але за те будете мене все життя годувати й одягати. Нічим не маю жури-тися.

Господарі погодилися.

Мандрівник зайшов у двір, кинув перстень на землю, і діти одразу випросталися.

Зажив старший син бідного чоловіка у газдівській хаті. Його вбирали й годували, як великого благодійника. Ходив у файному вбранні, нічого не робив, а на обід казав, аби давали йому щодня смажену курку.

Минули роки. Діти помалу вирости. Але від ранку до ночі так тяжко гарували на свого благодійника, що знову погорбатіли. А він побачив, що життя сплило без хісна, що нікому не зробив добра, — і з жалю помер.

Скоро вмер і середущий брат. Ловив рибу в глибокому озері, та дно човна випало, і він почав топитися. Згадав про свій перстень, та стало жаль його кидати. Думав, може, врятується, і перстень знадобиться. Але в ту ж мить захлинувся хвилиєю — пішов на дно раків годувати.

Найменший брат жив бідно, але не журився. Ходив по заробітках і перебивався — де з хлібом, де з водою. А коли вже набурлакувався, знайшов собі дівчину — бідну, як він сам, та й оженився. Зліпили хатку з глини і жили там, як каганець без лою.

Настав голодний рік. У хаті — ні крихти. Жінка запитала:

— А чи нема в тебе, чоловіче, родичів, аби нам допомогли?

— Нема, жінко, нікого. Але тато, коли помирав, покликав нас, трьох братів, до себе і кожному дав перстень. Сказав: як буде тяжко, аби перснем кинути на землю — тоді сповниться одне найбільше бажання.

Жінка знала, що її чоловік розумний, і як він зробить з перснем, так буде добре.

Після довгої спеки прийшла страшна буря. Вітер землю рвав, хмарами колотив. Відтак настав потоп. Хвиді несли хати, огорожі, худобу.

Шкода стало молодшому братові нещасних людей. Узняв татів перстень, кинув на землю й каже:

— Най грозові хмари позатикають свої діри, най озеро вернеться у свої береги і най стане на своє місце.

Його бажання сповнилося. Буря ударила об скелю і затихла, хмари розповзлися котра куди. Хати повернулися на старі місця. Тоді люди підійшли до свого рятівника. Питають:

— Якщо в тебе був чарівний перстень, то чому ти не став найбагатшим на світі?

А він відповів:

— Хіба можна бути щасливим серед нещасних? Тепер чую себе найбагатшим, бо зробив для всіх добро.

З того часу люди не давали йому бідувати: хто як міг — допомагав молодшому братові.

ЦАРІВНА — ЖАБА

Де-не-десь, у деякімсь царстві, жив собі цар та цариця, а в них — три сини, як соколи. От дійшли вже ті сини до зросту,— такі парубки стали, що ні здумати, ні згадати, хіба в казці сказати! Дійшли літ,— час їм женитися. Цар, порадившись гарненько з царицею, покликав синів та й каже:

— Сини мої, соколи мої! Дійшли ви літ, — час уже вам подружжя шукати.

— Час, — кажуть, — таточку, час!

— Забирайте ж, — каже, — діти, сагайдаки срібні, накладайте стрілочки мідяні й пускайте в чужі землі далекі: хто до кого влучить у двір, там тому й молоду брати.

От вони повиходили, понатягали луки — та й ну стріляти. Старший стрельнув, — загула стріла попід небесами та й упала аж у іншому царстві, в царя в садочку. Царівна на той час проходжувалась, підняла стрілку, любується. Прийшла до батька, хвалиться:

— Яку я, таточку, гарну стрілку знайшла!

— Не віддавай же, — каже цар, — її нікому, тільки віддай тому, хто тебе за дружину візьме!

Коли так: через який там час приїздить старший царенко, просить у неї стрілку.

— Не дам, — каже, — цієї стрілки нікому, тільки віддам тому, хто мене за дружину візьме.

— Я, — каже царенко, — тебе візьму.

Намовились. Поїхав він.

Середульший царенко стрельнув, — звилась стріла нижче від хмари, вище від лісу та й упала у князівський двір. Князівна на той час на рундучку сиділа, побачила, підняла стрілку і понесла до батька:

— Яку я, таточку, гарну стрілку знайшла!

— Не віддавай же її, — каже князь, — нікому, тільки хіба віддай тому, хто тебе за дружину візьме.

От приїздить і другий царенко, середульший, просить стрілку. Вона відказала так, як і та. І цей каже:

— Я тебе візьму.

Погодились. Поїхав.

Приходиться найменшому стріляти. Іван-царенко, — його звали Іваном-царенком, — як стрельне, — загула стріла ні високо, ні низько — вище хат та й упала ні далеко, ні близько — коло села в болоті. На купині сиділа жаба і взяла ту стрілку. Приходить Іван-царенко, просить:

— Верни мою стрілку!

— Не дам я, — каже жаба, — цієї стрілки нікому, тільки віддам тому, хто мене за дружину візьме.

Іван-царенко подумав: «Як таки його зелену жабу за дружину брати?» Постояв над болотом, пожурився, пішов додому, плачучи.

От уже їм час до батька йти, казати: хто яку собі молоду найшов. Ті ж два — старший і підстарший — такі раді! А Іван-царенко іде та й плаче. Батько питає в них:

— Ну, розкажіть же, сини мої, соколи мої, яких ви мені невісток понаходили?

От старший каже:

— Я, татку, найшов царівну.

Підстарший:

— Я — князівну.

А Іван-царенко стоїть та й слова не вимовить: так плаче, так плаче!...

— А ти чого, Іване-царенку, плачеш?

— Як же, — каже, — мені не плакати, що у братів жінки, як жінки, а мені доведеться з болота зелену жабу брати... Чи вона мені рівня?

— Бери, — каже цар, — така вже, видно, твоя доля!

От і подружилися царенки: старший узяв царівну, середульший — князівну, а Іван-царенко — зелену жабу з болота. От вони подружились та й живуть собі. А це якось цар забажав: яка з невісток уміє краще рушники ткати. Загадує: «Щоб на завтра, на ранок, рушники виткали і принесли показати: яка з них краща ткаля?»

Іван-царенко йде додому та й плаче, а жаба вилізла назустріч, питає:

— Іване-царенку, чого ти плачеш?

— Та як же мені не плакати, що так і так: загадав наш батько, щоб на завтра, на ранок, кожна невістка йому рушник виткала.

— Не плач! Усе гаразд буде. Лягай та спи!

Він ліг, заснув, вона взяла, козушок жаб'ячий з себе скинула, вийшла на двір, гукнула, свиснула — тут де не взялись дівчата-служниці, виткали рушники, гарно орлів понашивали і віддали їй. Вона взяла, поклала біля Івана-царенка, знову козушок наділа — і стала такою жабою, як і була.

Прокидається Іван-царенко, — аж такі рушники, що він ще й не бачив таких зроду! Він зрадів, поніс до царя. Батько йому

дякує за рушники дуже. Тих же рушники — так собі, простенькі, цар на кухні повіддавав, а жабині в себе в кімнаті почепив.

От батько знов загадує, щоб невістки напекли гречаників і принесли йому: хто краще пече? Іван-царенко йде додому та й знову плаче. Жаба вилізла проти нього, квакає:

— Іване-царенку, чого ти плачеш?

— Як же мені не плакати: загадав батько гречаники пекти, а ти не вмієш!

— Не плач, напечемо! Лягай та спи!

Він ліг, заснув. А ті дві невістки пішли під вікно, дивляться, як вона буде робити. От вона взяла, ріденько вчинила, ріденько підбила, ріденько й замісила; потім полізла на піч, пробила дірку, вилила туди, — гречаники так і розпливлись по черені... Ті невістки швидше додому та й собі так робити. Напекли таких гречаників, що хіба тільки собакам повикидати. А вона, як ті пішли, кожушок — з себе, вийшла на двір, гукнула, свиснула — тут де взялись дівчата-служниці. Вона їм загадала, щоб до світу були гречаники! Ті незабаром принесли їй гречаники — як сонце, такі гарні! Вона взяла, положила коло Івана-царенка, а сама кожушок на себе — і знову стала такою зеленою жабою, як і була.

Іван-царенко прокидається, бачить — біля нього гречаники, як перемиті. Він зрадів, поніс до царя. Батько йому дуже вдячний. Тих же невісток гречаники собакам повіддавав, а ці звелів до страви подавати.

От знов загадав цар своїм синам, щоб у такий і такий день «були до мене з жінками на бенкет». Ті ж, старші брати, радіють, а Іван-царенко йде додому, похнюпивши голову, та й плаче. Жаба вилізла назустріч, питає:

— Іване-царенку, чого ти плачеш?

— Як же мені не плакати, що батько загадав нам із жінками на бенкет приїхати. Як же я тебе повезу?

— Не плач, — каже, — лягай та спи, якось поїдемо.

Він ліг, заснув. От діждали того дня, що бенкет. Іван-царенко знову зажурився.

— Не журись, Іване-царенку, — каже йому жаба, — їдь попереду сам! А як стане дощик накрапати, то знай, що твоя жінка дощовою росою вмивається; а як блискавка заблискає, — то твоя жінка в дорозі убрання вбирається; а як загромить, — то вже їде.

Іван-царенко убрався, сів і поїхав.

Приїздить, аж старші брати з своїми жінками вже там. Самі повбирані гарно, а жінки у золоті, в оксамиті, у намистах дуже дорогих... Брати стали з нього сміятися:

— Що ж ти, брате, сам приїхав? Ти б її хоч у хустку зав'язав та привіз...

— Не смійтесь, — каже, — потім приїде...

Коли це став дощик накрапати, Іван-царенко каже:

— Це моя жіночка люба дощовою росою вмивається!

Брати сміються з нього.

— Чи ти, — кажуть, — здурів, що таке торочиш?

Коли це блискавка блиснула, Іван-царенко й каже:

— Це моя жіночка в дорозі убрання прибирається!

Брати тільки плечима здвигають: був брат такий, як і треба, а то й здурів.

Коли це як зашумить, як загромить грім, аж палац затрусився, а царенко й каже:

— Оце ж уже моя голубонька їде!

Коли так, приїхав під рундук берлин, запряжений шестерома кіньми. Коні — як змії! Вийшла вона з берлина... Аж поторопіли всі — така гарна!

От посідали обідати. І цар, і цариця, і обидва старші брати не надивляться на неї: сказано — така гарна, така гарна, що й сказати не можна! Обідають. Та вона оце шматочок у рот, шматочок у рукав, ложку в рот, ложку в рукав. А ті невістки дивляться на неї та й собі: ложку в рот, ложку в рукав, шматочок в рот, шматочок в рукав.

Пообідали, вийшли в двір. Почали музики грати. Батько став запрошувати в танець. Ті невістки не хочуть: «Нехай вона танцює!» От вона як пішла з Іваном-царенком у танець, як за-

чала танцювати, то й землі не черкнеться — легко та гарно! А це: махнула правим рукавцем, що шматочки кидала, — став сад, у тому саду стовп і по тому стовпу кіт ходить: догори йде — пісні співає, а донизу йде — казки каже. Танцювала, танцювала, далі махнула й лівим рукавцем — у тім саду стала річка, а на річці лебеді плавають. Усі так дивуються тим дивам, як малі діти. Потанцювала вона, сіла спочивати. І ті невістки пішли у танець. Танцюють, та як махнули правим рукавцем — кістки вилетіли та просто цареві в лоб. Махнули лівим — цареві очі позабризували.

— Годі, годі, ви мені очі повибиваєте!

Вони й перестали. Посідали на призьбі всі. Музика грає, двораки царські вже танцюють.

А Іван-царенко дивиться на жінку та й собі дивується: як з такої зеленої жаби та зробилась така гарна молодичка, що й очей не відірвеш! Наказав дати собі коня, махнув додому довідатися, де вона все те понабирала. Приїздить, пішов у світлицю, де вона спить, — аж там лежить жаб'ячий тулубець. У грубі топилося, — він той тулубець у вогонь, — тільки димок пішов... Він тоді знову вертається до царя, — саме поспів на вечерю. Довго вони ще там гуляли, перед світом уже пороз'їздилися. Поїхав і Іван-царенко з своєю жінкою.

Приїзять додому, вона ввійшла в світлицю, огляділася, — аж кожушка й нема... Шукала-шукала...

— Чи ти, — питає, — Іване-царенку, не бачив моєї одежі?

— Якої?

— Тут, — каже, — я кожушок скинула.

— Я, — каже Іван-царенко, — спалив!

— Ох, що ж ти наробив мені, Іване! Якби ти не займав, то я б вічно була твоя, а тепер доведеться нам розлучитися, може й навіки...

Плакала-плакала, кривавими слізьми плакала, а далі:

— Прощай! Шукай мене в тридесятім царстві, у баби-яги, костяної ноги!

Махнула рученьками, перекинулась зозулею. Вікно було відчинене — полинула...

Довго Іван-царенко побивався за жінкою, довго плакав гірко, розпитувався: що йому робити? Ніхто нічого не радив. От він узяв лучок срібний, набрав у торбину хліба, тикву почепив через плече,— пішов шукати.

Іде та й іде, коли зустрічає його дід, такий, як молоко, сивий, і питає:

— Здоров, Іване-царенку! Куди йдеш?

— Іду, — каже, — дідусю, світ-заочі шукати своєї жінки: вона десь у тридесятім царстві, у баби-яги, костяної ноги. Іду та й не знаю куди... Чи ви, дідусю, не знаєте, де вона живе?

— Чому, — каже, — не знати? Знаю.

— Скажіть, будь ласка, дідусю, й мені!

— Е, що тобі, сину, казати: кажи не кажи, — не потрапиш!

— Потраплю не потраплю, скажіть: я вам увесь вік дякуватиму!

— Ну, коли вже, — каже, — тобі так треба, то от тобі клубочок, пусти його — куди він буде котитися, туди й ти за ним іди: саме дійдеш аж до баби-яги, костяної ноги.

Іван-царенко подякував дідові за клубочок, узяв, пустив. Клубочок покотився, а він пішов.

Іде та й іде таким густим лісом, що аж темно. Зустрічається йому ведмідь. Він наложив мідяну стрілу на срібний лучок — хотів стріляти. Ведмідь йому й каже:

— Іване-царенку, не бий мене: я тобі у великій пригоді стану!

Він пожалів його — не вбив.

Іде далі, вийшов на край лісу, — сидить сокіл на дереві. Він наложив мідяну стрілу на срібний лучок, хотів стріляти. Сокіл йому й каже:

— Іване-царенку, не бий мене! Я тобі у великій пригоді стану.

Він її пожалів, — не вбив.

Іде та й іде, клубочок попереду котиться, а він позаду йде за ним та й дійшов до синього моря. І бачить: на березі лежить щука зубата, без води пропадає на сонці. Він хотів її взяти з'їсти, а вона і просить:

— Іване-царенку, не їж мене, кинь краще в море, я тобі за те у великій пригоді стану!

Він її вкинув у море, пішов далі.

От і зайшов він у тридесяте царство. Аж стоїть хатка на курячій ніжці, очеретом підперта, а то б розвалилася... Він увійшов у ту хатку — аж на печі лежить баба-яга, костяна нога, ноги на піч відкидала, голову на комин поклала.

— Здоров був, Іване-царенку! Чи по волі, чи по неволі?

Чи сам від кого ховаєшся, чи кого шукаєш?

— Ні, — каже, — бабусю, не ховаюся, а шукаю свою жінку любу — жабу зелену.

— Знаю, знаю! — каже баба-яга.

— Де ж вона, бабусю? Скажіть мені!

— У мого братіка за наймичку служить.

От він як узяв просити, щоб сказала, де її брат живе, вона й каже:

— Там на морі є острів, там його й хата. Тільки гляди, щоб тобі лишенька там не було: ти її як побачиш, то хапай швидше та й тікай з нею, не оглядаючись.

От він подякував бабі-язі, пішов.

Іде та йде, дійшов до моря, глянув — море, і кінця йому не видно; і де той острів, хто його зна!.. От він ходить понад морем, голову похнюпивши, журиться. А це впливає шука:

— Іване-царенку, чого ти журишся?

— Так, — каже, — і так: на морі є острів, та ніяк не можу дістатись.

— Не журись! — каже.

Ударила хвостом об воду — став такий міст, що й у царя нема такого: палі срібні, поручні золоті, а поміст склом настелений, — як ідеш, так мов у дзеркалі. Іван-царенко і пішов тим мостом та й дійшов аж на острів.

Дійшов на острів, аж там такий ліс густий, що ні пройти, ні просунутись, та темний-темний... Іван-царевич хотів попід тим лісом та й плаче, ходить та й плаче. А тут уже й хліба не стало — нічого їсти. От він сів на піску та й зажурився: «Пропа!» думає. Коли це біжить заєць повз нього. Тут де не взявся сокіл, ударив зайця, убив. Іван-царенко взяв того зайця, оббілував, витер огню дерево об дерево, спік на шашлику, з'їв.

От наївся та й став думати: як його до палацу добитись? Знову ходить попід лісом, а ліс — сказано — просунутися не можна. Ходив, ходив, коли — зирк! — іде ведмідь.

— Здоров, Іване-царенку! Чого ти тут ходиш?

— Хочу, — каже, — якнебудь у палац дістатись, та не можна за лісом.

— Я тобі поможу!

Як узяв той ведмідь дуб'я трощити; такі дуби вергає, що по півтора обіймища! Вергав, вергав, аж утомився, — пішов, напився води, як зачав знову ламати!.. От-от стежечку проламає. Знову пішов, води напився, знову ламає. Проламав стежку аж до палацу. Пішов Іван-царенко.

Пішов Іван-царенко тією стежкою — аж серед лісу така гарна долина, а натій долині скляний палац стоїть. Він туди пішов, у той палац. Відчинив одні двері, залізні, — нема нікого. Відчинив другі, срібні, — і там нема нікого; як відчинив треті — золоті, — аж там, за золотими дверима, сидить його жінка, мички миче — і така зажурена, що й дивитися на неї страшно. Як побачила Івана-царенка, так і впала йому на шию:

— Ти мій голубе сизий, як я за тобою скучала! Якби ще трохи-небагато, — може б ти мене більше й не побачив ніколи...

Аж плаче з радощів! А він то вже не знає: чи на щім, чи на тім світі... Обнялись, гарненько поцілувалися, вона перекинулась зозулею, взяла його під крило — полетіли.

Прилетіли в його царство. Вона перекинулась знов людиною й каже:

Це мій батенько мене прокляв і зміюці віддав аж на три роки на послуги. А тепер уже я свою покуту відбула!

Прийшли додому та стали гарно собі жити.

КИРИЛО КОЖУМ'ЯКА

Колись був у Києві якийсь князь, і був коло Києва змії, і щороку посилали йому дань: давали або молодого парубка, або дівчину. Ото прийшла черга вже й до дочки самого князя. Нічого робить, коли давали городяни, треба і йому давати. Послав князь свою дочку в дань змієві. А дочка була така хороша, що й сказати не можна. То змії її й полюбив. От вона до нього прилестилась та й питається раз у нього:

Чи є на світі такий чоловік, щоб тебе подужав?

— Є,— каже,— такий у Києві над Дніпром. Як затопить хату, то дим аж під небесами стелеться, а як вийде на Дніпро мочити кожі (бо він кожум'яка), то не одну несе, а дванадцять разом, і як набрякнуть вони водою в Дніпрі, то я візьму та й учеплюся за них, чи витягне то він їх? А йому байдуже: як поцупить, то й мене з ними трохи на берег не витягне. От того чоловіка тільки мені й страшно.

Князівна і взяла собі те на думку й думає, як би їй вісточку додому подати і на волю до батька дістатись? А при ній не було ні душі, тільки один голубок. Вона згодувала його за щасливої години, ще як у Києві була. Думала-думала, а далі й написала до батька:

— От так і так,— каже,— у вас, батечку, є в Києві чоловік, на ймення Кирило, на прізвище Кожум'яка. Благайте ви його через старих людей, чи не схоче він із змієм побитися, чи не визволить мене, бідну, з неволі! Благайте його, батечку, і словами й подарунками, щоб не образився він за яке незвичайне слово! Я і вам і йому буду довіку щастя благати.

Написала так, прив'язала під крильцем голубові та й випустила у вікно. Голубок злинув під небо та й прилетів додому, на подвір'я до князя. А діти саме бігати по подвір'ю та й побачили голубка:

1980 ©
Anduj hadary

— Татусю, татусю!— кажуть. — Чи бачиш — голубок від сестриці прилетів?

Князь перше зрадів, а далі подумав-подумав та й засумував:

— Це ж уже проклятий ірод згубив, видно, мою дитину! А потім приманув до себе голубка, глядь — аж під крильцем карточка. Він за карточку. Читає, аж дочка пише: так і так.

Ото зараз покликав до себе всю старшину.

— Чи є такий чоловік, що прозивається Кирилом Кожум'якою?

— Є, князю. Живе над Дніпром.

— Як же б до нього приступитись, щоб не образився та послухав?

Ото с'як-так порадилися та й послали до нього найстаріших людей. Приходять вони до його хати, відчинили помалу двері зо страхом та й злякались. Дивляться, аж сидить сам Кожум'яка долі, до них спиною і м'яне руками дванадцять кож, тільки видно, як коливає от такою білою бородою! От один з тих посланців — «кахи!»

Кожум'яка жахнувся, а дванадцять кож тільки трісь, трісь! Обернувся до них, а вони йому в пояс:

— От так і так: прислав до тебе князь із просьбою...

А він і не дивиться й не слухає: розсердився, що через них та дванадцять кож порвав.

Вони знов давай його просити, давай його благати. Стали навколішки... Шкода! Просили-просили та й пішли, понуривши голову.

Що тут робитимеш? Сумує князь, сумує і вся старшина.

— Чи не послати нам іще молодших?

Послали молодших — нічого не вдіють і ті. Мовчить та сопе, наче не йому й кажуть. Так розібрало його за ті кожі.

Далі схаменувся князь і послав до нього малих дітей. Ті як прийшли, як почали просити, як стали навколішки та як заплакали, то й сам Кожум'яка не витерпів, заплакав та й каже:

Ну, це ж уже для вас я роблю.

Пішов до князя.

— Давайте ж,— каже,— мені дванадцять бочок смоли і дванадцять возів конопель!

Обмотавсь коноплями, обсмолився смолою добре, взяв булаву таку, що, може, в ній пудів десять, та й пішов до змія.

А змій йому й каже:

— А що, Кириле? Прийшов битися чи мириться?

— Де вже мириться! Битися з тобою, з іродом проклятим!

От і почали вони битися — аж земля гуде. Що розбіжиться змій та вхопить зубами Кирила, то так кусок смоли й вирве, що розбіжиться та вхопить, то так жмуток конопель і вирве. А він його здоровенною булавою як улупить, то так і вжене в землю. А змій, як вогонь, горить,— так йому жарко, і поки збігає до Дніпра, щоб напитися, та вскочить у воду, щоб прохолодиться трохи, то Кожум'яка вже й обмотавсь коноплями і смолою обсмолився. Ото вискакує з води проклятий ірод і що розженеться проти Кожум'яки, то він його булавою тільки луп! Що розженеться, то він, знай, його булавою тільки луп та луп, аж луна йде. Бились-бились — аж курить, аж іскри скачуть. Розігрів Кирило змія ще лучче, як коваль леміш у горні: аж пирхає, аж захлинається проклятий, а під ним земля тільки стогне.

А тут у дзвони дзвонять, а по горах народ стоїть, як неживий, зціпивши руки, жде, що то буде! Коли ж зміюка — бабух! Аж земля затряслась. Народ, стоячи на горах, так і сплеснув руками: «От так Кирило! От так Кожум'яка!»

От Кирило, вбивши змія, визволив князівну і віддав князеві. Князь уже не знав, як йому й дякувати. Та вже з того часу й почало зватися те місце, де він жив, Кожум'яками.

ЯК БОГ ДІЛИВ ЛІТА

В той час, коли Бог сотворив світ, ще не було визначено, кому скільки років жити. Не було і того, скільки літ дається на землі звірам, скільки людям. Додумався Бог порядок навести. Дав знати чоловікові, тваринам і птахам, щоб зійшлися на розподіл літ.

Зібралися всі, що були покликані, коло Божого шатра. Першим Господь запросив до себе чоловіка. І каже йому так:

— Ти у мене найкраще створіння! Я думаю дати тобі для життя рівно тридцять літ.

Засмутився чоловік:

— Боже, це дуже скупко ти мені даєш! Що я встигну зробити за ті тридцять літ? Тільки розживуся, а вже помирай!

— Зі мною ніякої торгівлі нема! Я тебе покликав не на ярмарок! Дістав ти свої тридцять літ і забирайся!— незадоволений був Бог, що чоловік із ним так розмовляє.

Вийшов чоловік, чекає, що буде з іншими.

Зайшов до Бога віл.

— Даю тобі тридцять літ!

— Ой, Боже милостивий! Не думаєш, що це багато для мене? Тридцять літ носити ярмо, тягати воза, ходити у плузі?! Зніми з мене трохи.

— Дістав своє і йди!

Вийшов віл зажурений. Та чоловік до нього:

— Скільки тобі дав?

— Тридцять! Для мене багато, а зняти хоч пару літ не хоче.

— Мовчи! Твої роки від тебе я куплю! Ще й заробиш!

Поторгувалися-потокмилися, й чоловік собі купив рівно двадцять літ. Волів залишилися ще десять, а в чоловіка уже п'ятдесят.

Після вола зайшов до Бога пес. Дістав і він свою тридцятку. Пес гавкає, сердиться.

— Тридцять мені багато. Дай десять! Тридцять літ гавкати й держати прив'язь на шиї?!

— Як сказано, так буде!— пригрозив Бог, бо не любив таких, що не погоджувалися з ним на першому слові.

Чекає чоловік коло шатра далі. Вийшов пес, сказав, яке діло, а чоловік не довго думав, купив собі й від пса двадцять літ. Тепер уже має цілих сімдесят. Радий неборак! Як не як, сімдесят літ — не тридцять!

Після пса до Бога зайшла мавпа. Викручується, чекає, що їй Бог присудить. А Бог подивився на неї і відразу:

— І тобі тридцять!

— Як тридцять! Тридцять літ смішити людей? Боже, ти маєш розум?

— Мовчи, сяка-така, я тобі покажу!— крикнув на мавпу Бог і показав двері.

А чоловік не може дочекатися, коли вийде мавпа. Та покрутилася, покрутилася, думала, що Бог ще змилюється, і вийшла.

— Тобі скільки?

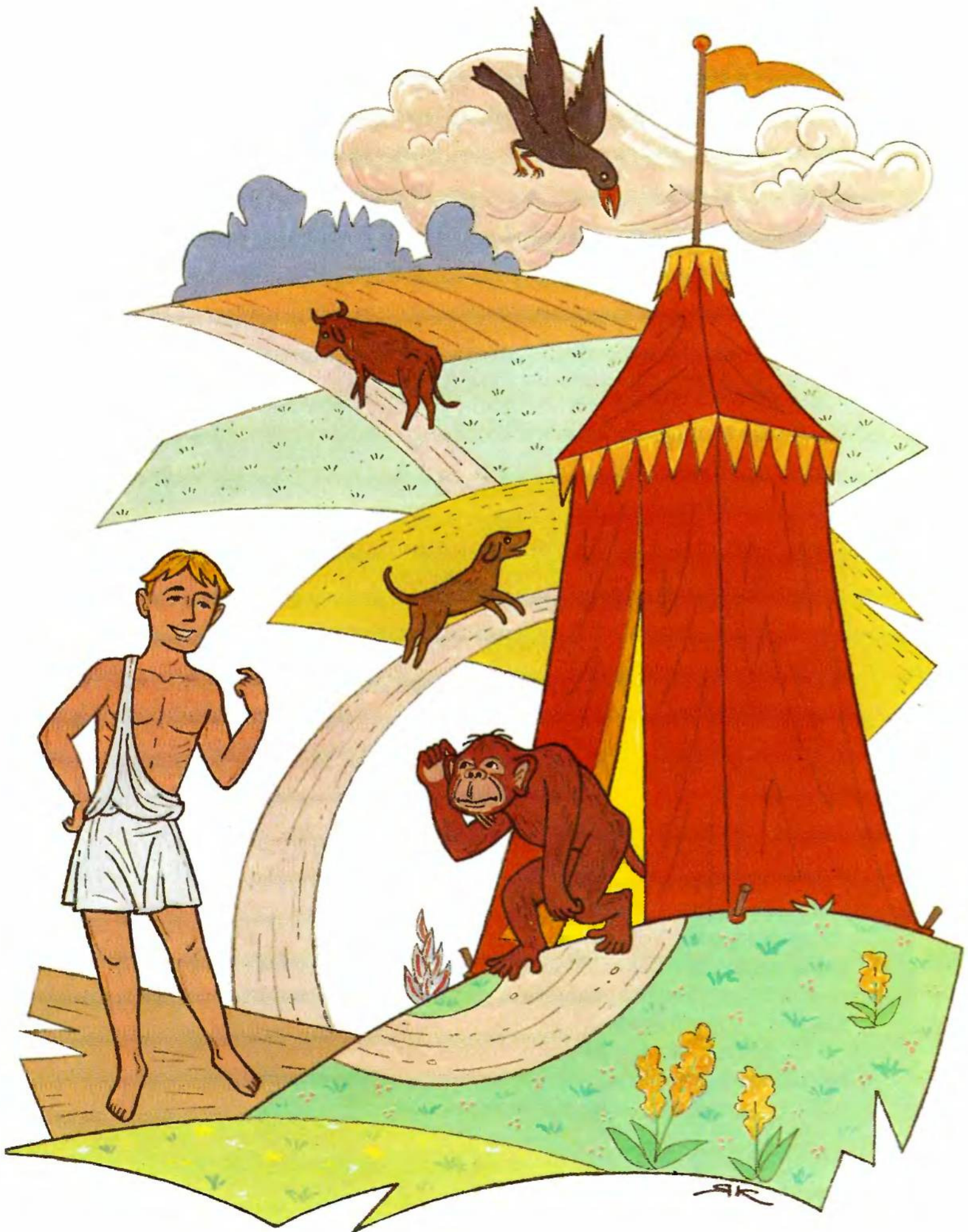
— Тридцять!— каже зі смутком мавпа.

— Продай мені двадцять!

— Купуй!

Вдарили по долонях чоловік із мавпою. Мавпа собі залишила десять літ а відпустила двадцять. І так у чоловіка зібралось цілих дев'ятдесят років. Ото радий, неборак, що поживе таки на світі!

Зайшов до Бога і смиренний ворон, став коло дверей. Дивиться Бог на ворона, і чомусь так шкода його стало. Думає собі: «Цьому дам найбільше! Най живе за всіх!»

— Тобі — триста літ!

Почув ворон цю щедрість і на радості:

— Кра-кра, кра-кра, кра-кра...

— Що ти каркаєш? Мало?

— Кра-кра! — каркнув ворон і вже був за дверима.

«Отут я поторгуюся! Куплю відразу сто!» — подумав собі чоловік. Тільки почав ярмаркувати, як ворон своє: «Кра-кра!» Почув Господь галас і відразу вийшов із шатра.

— Що ти, чоловіче, ярмаркуєш? Ану, забирайся звідси так, щоб тут і твого духу не було!

Пішов чоловік засмучений, що торг не удався. Бог постояв і ще вслід йому кинув: «Як собі постелив, так будеш і спати!»

І слова додержав. Залишив воліві таки десять, собаці — десять, мавпі — десять. Ворон своїх не встиг продати, так і живе по триста літ. А чоловік? Тридцять літ — здоровий, молодий, красний, дужий! Не має великої жури й не ходить по лікарях. Оце і є його людські літа. Після них приходять волячі, куплені. Тут чоловік мусить тягти, як віл. Бо немало лягає на його голову жури — родина, діти, заробіток! Так тягнеться до п'ятдесяти. Після п'ятдесяти до нього приходять собачі літа: чоловік уже немолодий, і сили нема. Діти мають його за сторожу коло хати. І так він тягне до сімдесяти. Після сімох десятків приходять до чоловіка літа мавп'ячі: бавиться з онуками, розум у нього слабкий-слабкий. І так до дев'яноста... А тут уже немає і літ.

Ось як Бог посміявся з чоловіка.

ЯК ВАСИЛИНА ДО БАБИ-ЯГИ ЗА ВОГНЕМ ХОДИЛА

Був собі удівець з дочкою та й оженився вдруге, теж удову з дівчиною взяв. І зненавиділа мачуха пасербицю: цілий день штурхає її, сюди-туди мика; тільки й чути в хаті: — Васирино, це зроби! Васирино, те зроби! — А найбільше дівчині вночі прядивом докучала. Всі сплять, а Василина пряде; повстають, а Василина вже пряде. Тільки як мачуха не збиткувалась, а Василина не марніла, як квітка в гаю розцвітала. І надумала мачуха дівчину із світу звести. Дала їй недогарок із свічки і купу прядива та й каже: — Щоб ти при цій свічці все прядиво попряла. А як будеш лінуватися і не встигнеш, доки свічка згорить все попрясти — то підеш у ліс до баби-яги вогню просити.

Плаче Василина: — Хіба ж такого недогарка на стільки прядива вистачить? — Нічого мачуха не хоче слухати, велить за роботу сідати. Сіла дівчина, пряде та Бога просить, щоб свічка довше горіла; а як догоріла, по-темному стала бідолашна прясти.

Побачила мачуха, що Василина по-темному пряде, стала її лаяти: — Ах, ти, ледащо! таки не вправилась! Іди тепер до баби-яги вогню просити! — Та й вигнала дівчину з хати в ліс.

А в лісі темно, страшно: вітер дерева гойдає, сова пугукає, десь вовки виють. Далеко на горі вогні мерехтять. Там баба-яга живе.

Перехристалася Василина й пішла. Видряпалась на гору — а там хата стоїть, частоколом обгороджена, а на кожному кілку людська голова стирчить і мертвими очима світить.

Злякалась дівчина і хотіла тікати, а з хати вже баба-яга гукає: — Хто там? Іди до хати!

Увійшла Василина, коло порога стала. Дивиться, на печі баба-яга лежить — сива, розпатлана; ніс аж до губів закарлючився, залізні зуби з рота стирчать, у кутку ступа й помело стоїть.

— Чого ти прийшла? — питає баба-яга.

— У мене світла не стало, не було як пряди. Мачуха послала вогню попросити,— каже дівчина.

— Вогню попросити? Вогонь треба заробити,— каже баба-яга.— Як зробиш три роботи, що я загадаю, то дам вогню, а як не зробиш — твоя голова завтра на кілку стирчатиме! Лягай зараз на лаві, виспишся на завтра!

Захропіла баба-яга, а Василина коло порога осталась, бо і поворухнутись боялась. Чує — щось мурчить та об ноги треться. А то бабин кіт був.

Взяла його Василина на руки, пожалувала, а він такий, що й ребра знати.

— Бідний, — каже дівчина, — ти голодний! — Та й виїняла з кишені хліба і нагодувала кота. А він наївся та й каже:

Сіла вона в ступу й полетіла по небу, а Василина котика дожидає, чи pomoже він їй і сьогодні? А він уже й тут:

— Лягай спати, — каже, — я на вечір усе зроблю.

Лягла дівчина й заснула, а ввечері кіт її збудив і на поле показав: там стерня стирчала, а в коморі по засіках свіжої муки повно було. А як баба-яга прилетіла і те все побачила, не могла з дива отямитись. Знову каже до Василини: — Або ти таки дуже розумна, або тобі хтось розумний помагає.

На третій день каже баба-яга Василині: — Бачиш оту гору? Щоб звідти до моєї хати ти до вечора моста збудувала, і щоб той міст з чистого воску був; щоб з обох боків був він родючим деревом обсаджений, і як буду я ввечері додому по мосту летіти, щоб усі дерева до мене гілля схиляли і мені в ступу яблука і грушки і всякі овочі сипали. І щоб ти з учорашньої муки пиріжків напекла і на золоту тарілку на вишиваний рушник поклала і з тими пиріжками мене на мості зустріла. Як зробиш і

цю роботу — пушу тебе додому, а не зробиш — таки буде твоя голова на частоколі стирчати.

Полетіла баба-яга в ступі, а дівчина, як звичайно, спати лягла. Кіт вийшов на двір та й став нявкати. Назліталися бджоли з усього світу, стали з воску міст ліпити; оси та жуки по обидва боки землі наносили, а птиці зернятка з дерев родючих посадили. Виріс до вечора садок і овочі в ньому поспіли.

Як загуділа на небі ступа — все вже було готове. Стала баба-яга по мосту летіти, всі дерева до неї віти похиляли і овочі в ступу з себе струшували; в кінці мосту Васирина стояла, золоту тарілку держала; тарілку білим як сніг вишиваним рушником заслано було, і на рушнику пиріжки лежали, рум'яні та пахучі.

Подивилась баба-яга на те все та й каже до дівчини: — Ти все поробила, що я тобі загадувала, і я тебе додому пушу. Тільки признайся, чи ти сама те робила, чи тобі хто помагав? Нічого не бійся, по правді кажи!

Злякалась Васирина. Не можна ж їй було говорити, що вона до kota добра була і що кіт за те усе їй робив? Якби то баба знала, що б вона котикові зробила?! Але що ж казати?! І пригадала дівчина, як її мати, умираючи, благословляла і навчала: — Будь до всіх добра, дочко, то й тобі добре буде.

Вона й каже: — Я не сама те робила, мені материне благословення помагало.— А, так ти благословенна?— закричала баба-яга:— Так геть від мене забирайся! Не треба мені благословенних!— А вогонь? — каже Васирина: — Дайте ж мені вогню, бо мене мачуха битиме. — Вогню?— закричала баба-яга:— Ти хочеш вогню? Ось тобі вогонь!— Та зірвала з частоколу мертву голову й тицьнула дівчині в руки. І страшно засвітила очима мертва голова.

Крикнула Васирина, хотіла ту голову кинути, а вона прилипла до рук. Побігла дівчина щодуху додому, а як прибігла — з хати назустріч мачуха з дочкою вибігла, стала скаржитись, що як пішла Васирина до баби-яги, перестав вогонь у їхній хаті горіти. Не можна було ані розпалити, ані сірника засвітити. І в сусідів вогню позичали: тільки до своєї хати принесуть, так він і тухне.

І раптом страшно мачуха закричала: доки вона розказувала, мертва голова все на неї дивилась, і стало її вогнем з очей пекти. Кинулась мачуха втікати, а голова відлипла Васирині від рук і за нею покотилась. Куди мачуха, туди й голова; доти за нею гонилась, доки її на попіл спалила. І як згоріла мачуха — зразу ж вогонь у печі запалав і світло в хаті засвітилось. І zostались жити батько з Васириною та з мачушиною дочкою втрьох, і добре між собою жили.

